

Meriç Bilgiç

TÜRKİYE VE YARARCILIK¹

Dünyamız önü alınamazcasına artan bir hızla değişmektedir. Türkiye ve öncelikle bizler de bundan payımıza düşeni almaktayız. Hepimizin çok iyi bildiği gibi, zaten tüm olanaksızlıklara rağmen insanca varoluşumuzu gerçekleştirmek için çırpınan bizler, farkında olmadan bize ait olmayan bazı dış, yabancı etkenler tarafından fazladan belirleniyoruz. Böylece yaşamımızın kontrolü, bize ait olma olanağı, varoluşumuz, yaşamımız elimizden alınıyor, tüm çabalar boşuna oluyor. Bu bildiri, bilincimizi belirleyen dış etkenlere, yani tarihsel ve coğrafi öznelarası hareketlilikteki bilinç durumlarının günümüzle olan etik bağlantılarına işaret etmeyi amaçlamaktadır. Görüş alanımızın en uzağındaki yer ve zaman burası ve bugündür. Üstelik binlerce yıl üzerinden gelen felsefeyle bugüne bakmak en uzun mesafeleri aşmayı gerektiriyor. Ölçüp biçip yargı verilebilecek somut bir nesne yok önümüzde. Bugünü anlamlandırırken farklı noktalara düşeceğiz elbette. Fakat öne süreceğim gerçeklikler size tanıdık geldiği ölçüde sözlerimin bir hakikate işaret ettiğini çıkartabiliriz.

Günümüz derken son yüzyılı değil, tam bu günleri, Türkiye, AKP hükümeti, ABD, İngiltere, savaş, din, cinsiyet - aile ve ekonomik durumlarımızı kastediyorum. Tüm bunları karşılayacak ne olabilir? Tarih, ekonomi ve politikanın etiğe değdiği noktada cevabı arayabiliriz. Etik açıdan da dikkate alınması gereken, günümüz Türkiye'sinin bilinç durumunun ve bizim bilincimizin belirlendiği tarihsel dört bilinç evresi görüyorum. Bunlar: 1) 1839, Tanzimat; 2) 1923, Cumhuriyet ve devrimleri; 3) 1950, Demokrat Parti; 4) 1983, ANAP dönemleridir. Her bir evre, bir bilinç dönüşümüne karşılık gelir. Fakat bazı ortak, değişmez nitelikleri vardır. Bunlar:

- 1) Fransız devrimi gibi özgün, içsel süreçlerin sonucu değildir. “Batılılaşma ve kapitalist sisteme eklenme” şeklinde “dışsallık” niteliği gösterirler.
- 2) Toplumsal olarak alttan, kendiliğinden ve olgunlaşma sonucu değil, tepeden ve zorla olmuşlardır.
- 3) İlk iki nitelik içsel dinamiklerin ve değerlerin, özellikle bireyin, özgürlüğün, emeğin, onurun, erkeğin ve kadının, kısaca insanın ucuza harcanmasına neden olmuştur. Türkiye’de en ucuz şey insandır.
- 4) Dışsallık ve zorlama nitelikleri, anlam sorununu doğurmuş, kültürel bütünlük, anlam ve güvenin içini her evrede biraz daha oymuştur. Bireyin kendini ve yaşadığı dünyayı anlama, anlamlandırabilme, yaşama mücadelesini doğru yerlerden yakalayabilme olanağı elinden alınmıştır. En değerli varlığımız olan kültür kötü harcanmıştır. Ayrıca bu süreçlerin anlaşılabilirliği de sorunludur, çünkü kullandığımız bilimsel kavramlar Batı tarihi ve toplumunu anlamak üzere geliştirilmiştir.
- 5) Anlamlandırıcı rolündeki gelenek ile yaşanan gerçeklerin arası çok fazla açılmıştır. Bu da insanları yaşamak için günahkarlık, ahlaksızlık ve vicdan azabıyla beraber pragmatist olmaya, dayatılan yeni gerçeklere uymaya ve meşru olmayan bir ben bilinci geliştirmeye itmiş, gerçekler ve idealler arasında etik benlik bölünmüş, toplu olarak kişiliksizlik, köle bilinci üretilmiştir. Aksi örnekler ya seçkinlerden ya da henüz bozulmamış naiv karakterlerden çıkmıştır.
- 6) Ahlak, hukuk ve dinin dolduramadığı boşluğu bilim, sanat ve felsefenin doldurmasına şüpheyle yaklaşmıştır. Çünkü bilim, sanat ve felsefe halk kültürü aşağılanarak halka

¹ ‘Yararcılık’ terimi bir etik kuramı olan utilitarianism’e karşılık olarak kullanılmaktadır, pragmatizm sözcüğü ile karıştırılmamalıdır.

dayatılmış ve bu durum da gerçekdışı, çirkin ve yanlış olan karıştını üretmiş ve onu meşru kılmıştır. Diğer bir ifadeyle, çok çelişik görünse de, devletçi – halkçı elitizm, resmi ideolojisini Aydınlanmacı bir dogmatizmle (dogmatizm-karşıtı bir dogmatizmle) egemen kılmaya çalışmış ve örtük geleneği radikal dogmatizme iterek ırkçılığı ve şeriatçılığı beslemiştir. Yani 150 yıldır Türkiye kendi mirasını,kendini yemiş, kendinin akıllıca ve yeniden yapılanmasına izin vermemiştir.

- 7) Egemenlik açısından işaret edilmesi gereken bir kavram da “özerklik”tir. Modernitenin bilinç anlayışı, Descartes’ın cogito’sundan Nietzsche’nin *übermensch*’ine kadar artan bir dozda, ben’i bireysel, özerk bir yargı veya istenç gücü olmaya iter. Batılılaşma sürecinde, önce Türkçülük, sonra sosyalizm, son evrede de İslamcılık özerklik ilkesinden etkilenerek özne anlayışlarını ve orijinalliklerini yitirmişlerdir.² Çünkü ‘halka rağmen halk için’ ilkesiyle belirlenen güçlü özne kendi temellerini yıkar.

Dört bilinç evresinin belirleyici ayrı özellikleri vardır. Bunlar:

1. **Evre: Onurun kaybı.** Tanzimat’la birlikte gerçeklerin kabul edilmesi. Tanrının adaletinin yeryüzündeki temsilcisi olan Büyük Devlet’in “göksel onur”unu kaybettiğini kabul etmesi. Takipçi, taklitçi konumuna razı gelmek. Gökselliği düşse de devlet – padişah onurunu kurtarma çabası. Bu onur savaşı sonra her bilinç evresinde kendini gösterir. Tarihsel olarak Hitit, Mısır, İran, Yunan, Hint, Arap, Roma, Türk toplumlarının mirasının taşıyıcısı ve temsilcisi olan 600 yıllık koca Osmanlı uygarlığının ardından yaşanan süreçlerde eski Osmanlı topraklarında yaşanan bilinç durumu kısaca “onur” mücadelesidir. Bu eski toprakların her bir üyesi, kolektif bilinç dışında bu duyguyu taşır. Bu duygu sonra çeşitli biçimler altında vurgulanır, hatta kullanılır. Örneğin, 2. evrede ulusçulukta, 3. evrede bastırılmış geleneksel duyguların Demokrat Parti’ye yansıtılmasında, 4. evrede İslamcılık’ta olduğu gibi.
2. **Evre:Güvenin kaybı.** Devletin ve dinin, göğün ve yerin güvencesi, halife ve padişah olan masal kahramanının yok olması, insanların bilinçaltılarında yaşattıkları “baba” karakterinin yitirilmesi; güvencede yaşayan kölenin efendisini yitirmesi gibi. Bu aynı zamanda tembel, şikayetçi, tutucu ve şark kurnazı olmayı sağlayan, tüm yaramazlıkların düzeltici, sağlam, merkezi karakteridir. İleri evrelerde, çalışan halkın hazinesini sömüren devlet ailelerinin ve devlete savaş açan halkların devlet ile özdeşleştirdikleri gene bu “baba” karakteridir.
3. **Evre: Anlamın kaybı.** Bu evrede iki kutuplu yeni dünya düzeninde Türkiye, Amerika’nın payına düşer. Babanın onurunu koruma pahasına harcanan halk, kendi onurunu kazanmak için efendi değiştirir. Geleneksel duyguları okşayan Amerika yeni babadır. Uluslararası egemenlik savaşlarının yeni silahı finans bilimidir ve bu silahın kullanılabilme ortamı çok partili, ağa, lider, baba demokrasileridir. Batıyla ekonomik bütünleşme adına onurdan vazgeçilir, baba satılır; öyle ki, ordu bile BM’e hediye edilir. Artık Türkiye uluslararası güçlü bir özne değildir. O, dünyadaki bilimsel ve siyasal değişimlerin hızını algılayamayacaktır bundan sonra, gerçeklerle bağlantısı oldukça zayıflar. Tarihsel bir özne olmaktan coğrafi bir nesne olmaya indirgenmiştir. Para ile, değil halkın, meclisin bile istencini satın alabilirsiniz. Zaten naiv olan Doğulu öznesi, modern olanın güçlü öznesi karşısında fazlasıyla kırılığandır; hem aldatması kolaydır, hem de duygusaldır, kendine kötülük yapana bağlanır. Bu noktadan sonra Türkiye kültüründe anlam ve bütünsellik sorunu kalmaz. Çünkü tüm değerler parçalanmış, kültürün bileşenleri saçmalaşmıştır. Askeri darbeler, iç göç ve gecekondu

² Ayrıntılı açıklama için bkz. Meriç Bilgiç, “Demokratik Etik ‘ben’, Modernizmde Özerklik İlkesi ve Türkiye”, **Felsefelogos**, sayı 11.

kültürü, sermaye ve devletin halka işkence etmesi, halkı kandırması, sömürmesi, kullanması, terör, arabesk yaşam biçimi yürürlüktedir.

4. **Evre: Değerin kaybı.** Öznede anlam bütünselliğinin çökmesi ve saçmalama, doğal olarak anlamdan ayrı olmayan değerlerin hiyerarşik yapılarının alaşağı olmasına neden olur. 1980 Öncesi 3. evrede kimin için ve ne için olduğu iyice anlamsızlaşmış olsa da bir değerler savaşı vardı. Dünyadan habersiz, ulus, emek ya da dinden hangisinin insan için daha değerli olduğu üzerine bir savaştır gidiyordu. Cevap Amerikan pragmatizminden geldi: Değerli bir toplum yönetilemez, anarşik bir toplumdur, ağzına bir parmak bal çalınan ve çıkarlarıyla oynanan bir toplum ise doğal elemeye uygun bir şekilde, çıkarları dışındaki tüm değerlerini terk eder ve kolay yönetilen huzurlu bir sürü oluşturur. Değer para'dır ve insan parayı akıllıca yönetebilen hayvandır.

Bilincin diyalektik gerçeğidir, kendi karşıtıyla var olmak. Onur kaybolduğunda Osmanlılık, baba karakteri kaybolduğunda devletçilik, anlamlar kaybolduğunda idealler ileri sürülmüştür; namussuzların namus bekçisi olması gibi. Paranın dışında hiçbir değer tanımayan bu son evrenin karşıt söylemi de din olacaktır. Para ve din! İkisi de güce tapar, muhafaza etme ve dozu artırmada sınır tanımamakta anlaşılır. Değerlerin kaybolduğu dünyada insanlar doğal olarak değerlerini ön plana çıkaracaktır. Ne kadar günahkarlık, o kadar dindarlık.

4. Evreyi, anlamak için kısaca 3. evrenin kuramsal altyapısını tartışma gereğini duyuyorum. Türkiye çok partili dönemden itibaren, ne pahasına olursa olsun liberal ekonomiyi uygulamaya başlar. Liberalizm Batılılaşmayla özdeşleştirilmiştir. Liberalizmin etik karşılığı yararcılıktır. Şimdi kısaca bu kavramları inceleyelim. Hobbes'a karşı geliştirilen Lockeçu felsefe bireyci ve özgürlükçüdür, refahın ve seçimin, istencin topluma yayılmasını savunan görüşlerdir. Liberalizmin özgürlükçü anlamına, Adam Smith ekonomik anlamını, yani özgür piyasa ekonomisi anlamını eklemiştir. Bentham ve Mill'in yararcılığı da Locke'un liberalist görüşlerinin etik tamamlayıcısı niteliğindedir. Yararcı ilke – bilindiği gibi – “ne kadar çok sayıda insana ne kadar çok yarar sağlanırsa o eylem o kadar doğrudur” şeklinde özetlenebilir. Bu yaklaşım insanı bilimsel olarak tanımlanabilen, aldığı hazzı ve acısı ölçülebilen bir varlık olarak görür. Kapitalist ekonomi biliminin temel ilkelerinden birisi de, “insan nedir” sorusuna verdiği benzer cevapta gizlidir: “İnsan sonsuz tüketicidir.” Burada bilimin ve yararcılığın insanı aşağıladığını söylemek isterim. Nietzsche'nin de farklı bir haklı eleştirisi vardır. Ona göre yarar ilkesi insan ilişkilerini fırsatçı, çıkarıcı bir alışveriş ilişkisine dönüştürmektedir.

Yararcılığın doğuşunda yararın ölçülebileceği ve hangisi daha yararlı olacağına onun seçilebileceği varsayılmış. Fakat insan bilimsel kalıplara sığdırılmadıktan sonra seçim, sorunsal bir konu olarak kalır. Seçim konusunda yararcılığa üç eleştiri sunacağım:

- 1) Bernard Williams'a göre ne kadar nesnelci bir yaklaşımda bulunursak bulunalım, bir toplumda kamu yararına olanın ne olduğunu seçecek bir “seçkin yararcılar”³ sınıfı her zaman olacaktır. Yani yararcı seçim, nesnel doğruyu teklif eden yararcı bir seçim olamayacak, yararcı seçim olanaksız olacaktır.
- 2) Seçim ile değer arası ilişki üzerine çağdaş etik kuramcıları yaygın bir tartışma yürütürler.⁴ Liberalist refah devleti, yararcı bir siyasal seçimde bireysel tercihlerin tatminini vaat eder. Fakat bir seçimin bireysel değerleri temsil edebilme başarısızlığına bakarsak bu durumda seçimin gerçekliği tehlikeye girer. Robert Nozick

³ Bkz. Bernard Williams&J.J.C. Smart, **Utilitarianism: For and Against**,Cambridge Univ. Press, 1997, s. 139.

⁴ Örneğin, bkz. Isaac Levi, “Liberty and Welfare”, **Utilitarianism and Beyond**, Ed. A. Sen& B. Williams, Cambridge Univ. Press, 1982.

bu sorunu, seçimi sınıfsal tercihlere indirgeyerek çözmeye çalışır. Fakat sınıfsal tercihlerin bireysel değerleri tatmin edebilmesi, yani meşruiyet sorunu, yararcılığı aşan, devre dışı bırakan bir sorundur. Bu soruna yararcılık yetmez.

- 3) Ben de bu ikinci eleştiriyi önceleyen üçüncü bir eleştiri eklemek isterim. Değerlerin yarar ilkesiyle belirlenmesinde mantıksal bir sınırla karşı karşıyayız. Şöyle ki: Seçme sürecinde değerlerin değerini yararla ölçmemiz gerekir. Fakat yarar diye bir değer yoktur. Yararı bile değerlerle ölçeriz. Değerleri değerler dışından değerlendirmeye kalkmak bir çelişkidir. Değerleri ahlak çerçevesinin dışından ölçecek bir değer dışı değer yoktur. Seçimdeki değerlendirme süreçleri “eşitlik, özgürlük, insanlık”, gibi temel değerlerle belirlenir. Yarar ilkesini işletirsek, özgürlük, insanlık gibi değerlere ne miktarda, hangi ölçüye göre, kaç paralık değer biçeceğiz? Yararcılık bu sorunu da çözemez ve liberalizm, her şeye bir değer biçer, pazara sürer. Kapitalizmin eklenilebilirlik özelliğidir bu. Alıcı bulduktan sonra kendini bile satar. Örneğin Turgut Özal’ın, bir Güney Doğu ilimizi “bizim için ekonomik bir değeri yok” diye gözden çıkardığını hatırlayın. Sonuç olarak yararcılık, özgürlükçü ve bireyci görüşleriyle bizi demokrasiye iten bir liberalizm teklif ederken, demokrasiyi gerçekleştirebilecek donanıma ve olanağa sahip değildir. Yararcılık demokrasi için yetersiz bir etik kuramdır.

Liberalist ekonomi politikaları uygulandığından beri Türkiye’de insanlar sürekli yararcı düşünmeye, çıkar ilişkilerine itildiler. Toplumbilimsel açıdan bakarsak, bu toplum zaten Osmanlı bürokrasisinden gelen seçkinliği, sonra da cumhuriyet bürokrasisi, ordu, sözüm ona siyasal parti demokrasisinde lider sultası olarak yaşamaktadır. Çok partili dönem güya devletçi seçkinliğe karşı halkı temsil edecektir, fakat kendi yararcı seçkinler sınıfını getirmiştir. Osmanlı’da, padişahın malı olan halk, günümüze kadar aynı köle muamelesiyle değerlendirilmiştir. Halk köleleştirildiğinin farkına varamaz. Fakat aynı karakter, güç eline geçince de ezer. Hemen bütün işyerleri, ordu, aile, hatta bilim merkezleri ve üniversiteler bile konumlarının ardına gizlenmiş, köle ruhlu zalimlerle doludur. Türkiye’de bireye ve özgürlüğe değer verilmediği gibi, bunlar ahlaksızlık, vatan hainliği, günahkarlık olarak görülür, gösterilir. Fakat seçkinler için değil. Hiçbir köle yadırgamaz ki, bazı insanlar özeldir, onların ayrıcalıklı ve kayırılmış olarak yaşama hakları vardır. Seçkinler, Türkiye’deki insanların bilinçaltında, yukarıda andığım evrelerin ortak özelliklerini taşırlar, onlar Batılılaşma, kapitalist sisteme eklenme niteliklerini, dışsal olanı, tepeden geleni, zorla olanı temsil ederler.

Şimdi bu toplumsal gerçeğin üstüne liberalist olarak adlandırılan politikaların ve yararcılığın uygulandığını düşünürsek ne olur? Geleneksel, görece iç uyum bozulur, ekonomik hareketlilik biçimsel olarak logaritmik bir artış gösterir. Güçlü daha güçlü ve acımasız olur, kötülük kader olur. Yararcılığın seçim sorununu çözmeye gerek kalmayacak kadar demokrasi olanaklarından uzaktayızdır zaten. Son seçimlerde en genç partinin başarısı Türkiye’de yararcılığın demokratik değerlerle olan ilişkisine son derece acıklı bir örnektir. Seçkin olan işte böyle ya satın alır ya da kandırır ve halkın üzerinde egemen olur. Halk her zaman kurbandır.

Yararcılık bir karşı din değildir ki halk dirensin. Bilmediği, yabancı bir davranış organizasyonu, yabancı, gizli bir bilinçtir modern olanın içinde. Farkında olamadan ve derinden yakalanır insanlar. Kültürel bir çöküş yaşanır. Çıkar ilişkileri pazarın dışında da her alana yayılır, dinsel değerler de cinsel değerler de para eder, çıkarın karşısında insanı köleleştiren, aşağılayıcı bir oluşum başlar.

Bu sürecin sonu, etik yaşantımız ile uluslararası ekonomi politikalarını yeni bir evrenin eşiğinde, 4. evrede buluşturur. Önce ekonomik değişime bakalım. Türkiye'nin de eklemlemeye çalıştığı liberal ekonomiler, genel olarak, ekonomik refahın toplum tabanına yayılmasını hedefler. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ve Amerika'da gerçekten yüksek düzeyde bir refah yaşandı. Fakat ardından, 1970'lerin ortalarından itibaren ekonomik ve siyasal kriz başladı. Enflasyon, büyüme hızındaki azalma ve işsizlik artışı ile oluşan *stagflation*, grevler, petrol krizi refah devletinin ortaklık ilkesini iptal etti. Patronlar ne pahasına olursa olsun büyümenin ve kârın devamını istiyorlardı. Ekonominin gücünün ve hareketliliğinin devamı için daha keskin, daha acımasız olunması, insanlık ilkeleri yerine "gerçekler" in yani iktidarın kurallarının uygulanması gerekiyordu. Bu nokta, ekonomik krizin siyasal krizle buluştuğu noktadır. Ya gücün ve mantıksal olanın önü açılacaktır ya da insancıl ve duygusal olanın. Seçim sorunu vardır.

Siyasal krizin kaynağı 68 dönemine kadar geri gider. O dönemde demokrasilerde temsilin meşruiyeti tartışılıyordu. Sağ ile sol arasında ideolojik kriz yaşanmıştı. Sol ideoloji eşitlik ve paylaşımı, toplumsal olanı savunmuşken, sağ ideoloji "eşitlik özgürlüğü öldürür" sloganıyla, bireysel olanı, özgürlüğü savunmuştur. "Bireysel özgürlük" kulağa hoş geliyor, fakat sakın ola ki üzerinize alınmayın, buradaki birey kapital sahibi, patron, beyaz, erkek bireydir, geleneksel ailenin büyük oğludur. Siyasal krizden sağ ideoloji galip çıkar. 1980'lerde yeni ideolojinin adı "yeni sağ"dır. Yeni sağ politikaları özellikle Amerika'da Reagan ve İngiltere'de Thatcher tarafından uygulamaya konulmuştur. Muhafazakar liberalizm, yeni muhafazakarlık ve neo-liberalizm de denir. Türkiye'de benzer politikaları uygulamaya koyan Turgut Özal olmuştur. Sağ ideoloji anlamında Özal devleti ekonomiden çekmiş ve ekonomik değerleri uluslararası güçlere sunmuştur. Onun, peygamberden bir alıntıyla "ben zengini severim" sözü meşhurdur.

Şimdi neo-liberal ekonomi politikalarının etikle bağlantısından söz etmek isterim ama artık buradan sonra etik ile ekonomi politikaları arasında bağlantı kalmaz. Neo-liberalizmin etik dayanağı yararcılık değildir, çünkü kötülük üzerine kurulmuştur. "Zayıfı ezerek güçlü olanın daha güçlendirilmesi sonra zayıf olana, yani halka güç olarak geri dönecektir" ilkesini zorunlu ve gerçekçi bulur. Yararcılık zemininde aşırıya gidilmiş ve pragmatizm fırsatçılığa dönüşmüştür. Dayanak olarak değil fakat, post-modern bir değer olarak dinde avuntu arar. Yeni-sağ politikalarının bazı temel nitelikleri⁵ şöyle özetlenebilir:

- 1) Serbest piyasa, küçük devlet. Kamusal değerleri özelleştirme yoluyla kapitalist güçlere sunmak, devleti küçültmek. Refah devletinin sunduğu sağlık, eğitim, hatta ne acıdır ki adalet gibi toplumsal hizmet ve güvencelerin yükü ailelere yüklenir. Sonuç, doğal ve meşru olarak mafyadır. Devlet, hayali ihracat, ihale yolsuzlukları, özelleştirme yoluyla zenginler üretir. 'Böylece büyüme hızı, döviz ve likidite artar, ekonomi hareketlenir, işsizlik azalır' diye düşünülür.
- 2) Pragmatizm. İdeolojiler yerine, her tür çelişkiyi içinde rahatsızlık çekmeden barındırabilecek şekilde uyumlu olmak. Dindarlık kitabına uydurmak şeklinde pragmatistçe yorumlanır, paranın gerektirdiğine uyulur. Din, cinsellik, para eden her ne varsa satılır.
- 3) Ekonomik olarak da, dinsel olarak da muhafazakardır; birikimci, tutucu, sınır tanımaz ve aşırıdır.

⁵ Bu konuda Sultan Atılğan'a, "Yeni Sağın Hegemonya Girişimi: Türkiye'de ANAP Deneyimi (1983-1991)" adlı, Marmara Üniv. Sos. Bil. Enstitüsü'nde sürdürmekte olduğu doktora tezinden yararlanmama izin verdiği için teşekkür borçluyum.

- 4) Demokrasiyi dışlama eğilimi vardır, derin devletçidir. Güç ve başarı için engel tanımak istemez. Özal der ki: “Bir defadan bir şey olmaz” veya “Benim memurum işini bilir.” Susurluk ve sayısız örnekler doludur bu yönde. Son olarak AKP’nin iş güvencesini askıya alan yeni iş yasasını hatırlatmak isterim. Devletin meşru olmayan işleri için Fak-Fuk-Fon gibi görünür ve görünmez fonlar, bütçe dışı gelirler ayarlanır.
- 5) Bireysel özgürlükçüdür. Bu, dinsel ve parasal iktidarlara sunulan özgürlüktür.
- 6) Sınıflar arası dikey hareketlilik artık eğitim ve çalışma yoluyla değil, dinsel ve ekonomik birliklerin kendi içlerinde güç aracılığıyla. Gücü de nereden bulursan bul.
- 7) Cinsiyetçi, ırkçı ve dinci ayrımcılık vardır. Özellikle kadın ve aileye dayalı politikalar üretilir. Kadına, girişimci beyaz erkek iktidarına yardımcı rolü verilir. Özal hükümetinin üç kuşaklık mübarek aile resmini hatırlayınız.
- 8) Tüketimcidir. Teknolojiyi sever. Tüketimde de aşırıdır ve erkeğin tüketimi ve toplumsallaşması kadın üzerindedir ve gösterişlidir. Semra Özal’ın papatyalarını anmak isterim. Kadınlar burada para gibi, bir tüketim aracı olarak aşağılanır ve kullanılırlar. Aile içi kullanım, hatta ensestten aile dışı kullanıma, yani tecavüz ve fahişeliğin değişik türlerine aşırı yönelim vardır.
- 9) Aile, yaş, cinsiyet, ekonomik güç gibi unsurlar aracılığıyla hiyerarşiyi savunur.
- 10) Bunu da ben ekleyeyim: Geleneksel rolüyle ailenin tüm yükü, geçimi, namusu, vb. tek bir erkeğe yüklenir. Bu erkek özgürlük anlamında tanrı gibidir, sorumluluk anlamında ise kurbandır Dünyanın tüm yükünü taşır. Bu erkek ya dayanamaz intihar eder veya duygusal olarak intihar ederek kumara, fuhşa bağımlı olur veya aklını yitirir ya da bu kadar özgürlük yetmez, daha aşırısına kaçır, yasa dışı vurgun peşine düşer.

Son yirmi yılda, dünyada yeni-sağ politikalarında pek bir değişiklik olmadı. Reagan’dan Bush’a aynı projenin daha keskinleştiğini, acımasızlaştığını yaşadığımız savaştan da görüyoruz. İngiltere’de işçi partisi bile işçilerin oylarıyla seçilmedi ve onlar da yeni-sağ politikalarından bağımsız olamıyorlar. 3. Yolcu Giddens’ı takip etmeleri bunu gösteriyor. Özal’dan AKP’ye de pek bir şey değişmedi. AKP ANAP’ın devamıdır. AKP de yeni-sağ politikalarının devamcisıdır, hatta bazı isimler aynıdır bile. Ne kadar isterdim AKP’nin diline doladığı “fazilet” yani “erdem” kavramı ile muhafazakar liberalizmin aynı yerde olamayacağını, siyasal İslam’ın Anglo-Amerikan ekonomi politikalarının traji-komik bir sonucu olduğunu anlamasını. Kimilerinin iddia ettiği gibi, AKP’nin bir halk devrimi olması ne yazık ki olanaksızdır. Çünkü Türkiye’nin son elli yıldır, özellikle yirmi yıldır akıl almaz derecede artan ekonomik bağımlılığını kırıp çıkamaz ve andığımız tarihsel bilinç evrelerini onaracak entelektüel donanıma ve bilince sahip değildir. AKP tarihsel bir çelişki içindedir. Çünkü bir yandan yeni-sağın mirası üzerine oturur ve neo-liberal ekonomi politikaları zengin fakiri ezmesi şeklinde aşırı yararcıdır, yani açıkça bencilliği ve kötülüğü savunur. Diğer yandan AKP’nin söylemi “garibanlık” ve “erdem” kavramlarında temellenir. Belki AKP’nin aydınları da üçüncü bir yol keşfetmeye koyulacaklardır. Türkiye’nin içine düştüğü bunalımdan çıkması için hâlâ ekonomiden başka bir şeyden söz edilmiyor. Para değiştirilebilir bir değerdir, 10 – 20 yılda ekonomi düze çıkabilir. Oysa belli bir toplum için etik değerler, değiştirilebilir değildir, gitti mi gider. Türkiye’de toplu olarak yaşanan kültürel ve ahlaksal erozyon, geri dönüşü olmayan korkunç bir kayıptır. Bir kültürle beraber bir etik, estetik duyumsayış biçimi, bu topraklarda binlerce yılda biçimlenmiş çokkültürcü, özgürlükçü erdem anlayışı yok oluşa yüz tutmuştur. Kültürel değerlerin yeniden çıkartılması, geri kazandırılması gerekiyor. Geleceğe ilişkin iyi dilekler sunamayacağım. Çünkü gelecek evre veya küreselleşme sonrası dediğim evre anarşik bir evre olacaktır. Anarşi sınırsız bir yıkım, yaygın bir dünya savaşları dönemi demek olabileceği gibi, erdemlerin egemen olduğu olgun bir insanlık da doğurabilir ileri de. Tarihte, bireysel aşırı hazcılık nasıl Stoa ahlakını doğurmuşsa, aşırı

yararcılık da yeni bir erdem anlayışını doğurmalı. Gene de biz bireyler, şimdiden daha hoşgörülü, daha yardımsever olabilir, kendimizi geriye çekip, başkalarına düşünme ve yaşama alanı açabiliriz.